CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN
SURAT.

Manuscripts Library
S.D.P.B.
Coll. No. 388

Title Śālagrāma mahimā

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN, SURAT

Shastri Dinmanishankar Pustak-Bhandara

No.: 388 Subject: Pauranic Rit

Title: Śāligrāma mahima

Author: — Scribe: Dixit Krupārāma

Date of the work: — Date of the Ms.: —

Place of the work: — Place of the Ms.: —

Size: 9.8" by 5.8" Extent: 27 foll.

Language: Sanskrit Script: Devanagārī

Remarks: —

॥॥पंचपर्वनीकथाछे॥
विघ्नहरसत्याछे॥ पत्र२१
सुं।८

॥श्रीगणेशायनमः॥ निपीतावेदांता विधिविविधविद्याजलध
योननीनस्तैरस्तंनदपिहृदिस्मिंदेहरहनः॥सोऽथन्यैरन्यैसक
लमिडुमीषतपमिदंसदन्यस्तंयेनामलेकमिवज्ञातंजगदपि
।१।गरुडउवाच॥प्रत्यहंवर्द्धतिकिंचित्तव्रतंदानंसुरेश्वर।स्वर्द
यंयेननवतियद्दत्तंप्रतिजन्मनि।२।कृतानिसर्वदानानितप
स्तीर्थान्यनेकधा।प्रायश्चित्तानिपुण्यानिव्रतानिबहुशोम
नि३ या।३।कृतानिविधिवद्देवपरत्रामुत्रऽत्तवे।एकोमेसंशयोदेव १
हृदयेतीववर्त्तते।४।सूर्यसंक्रमणेकालेतत्रदानेनकिंफ
लं।नित्यंदानानिदत्तानिस्छावराणिचराणिच।५।संक्रांतौ

यानिदानानिद्रव्यकव्यानियानिच।अपामिवसमुद्रस्य।तथामी
तंकथंनहि।६।ब्रह्मोवाच॥यावंतःकिरणाःसूर्यतावद्वर्षाणि
नित्यशः।स्नानंदानंतपोहोमःसंक्रांतावक्षयंभवेत्।७।प्राप्ते
संक्रांतिसमयेयत्किंचिद्दीयतेधनं।त्रयोदशगुणंपुण्यंवर्द्धतेप्र
त्यहंखग।८।कुरुक्षेत्रेयथाकाश्यांराहुग्रस्तेदिवाकरे।संक्रां
तौपात्रायागेनफलंप्रोक्तंचतत्समं।९।स्नानाच्छतगुणंजाप्यं
जाप्याच्छतगुणंबलिः।पूजायाःशतगुणोमंतस्मादन्नमनंत
कं।१०।संक्रांतौवासनायस्यद्रव्यपात्रसमागतः।सत्कृत्यवि
धिवत्सर्वंतत्रदानमनंतकं।११।कालेनहीयतेशश्वत्पर्वतेता

६७

सागरास्तथा। सूर्यसंक्रमणे दत्तं सत्पात्रे वासनायुतं।१२। विनाशो
न न वेत्तस्य यावदाहूतसंप्लवं। गरुड उवाच॥ संक्रांतिपुण्ययोगे
न। कोपि सो स्वर्गं गतः पुरा।१३। राज्यं वा स्वर्गवासं वा तद्वदस्व यथा
तथं। ब्रह्मोवाच॥ अथ वक्ष्यामि संक्षेपात्कथां पौराणिकीं शुभां।
१४। धर्मराजस्य संवादं पुरा विष्णुगणैः सह। बकुडुःकृतस्य विप्र सत्व
स्यैकस्य कारणात्।१५। फलानि तनये यथा प्राप्तं तद्वदामि यथात
थं। पुरा कृतयुगस्यादावृषयः कश्यपादिकाः।१६। ब्रह्मयज्ञं प्र
कुर्वाणा विवदंतः परस्परं। क्रमान्मेषादिराशीनां मध्ये श्रेष्ठं
कथं कृतं। कर्कमकरयोः पुण्यं कस्मात्तेन्यो ऽधिकं भवेत्।१७। कथं २
र कं

ऽ भगवान्विष्णुः कर्कटके प्रसुप्यति। तथा च मकरे नानौ कथं सु
प्तः प्रबुध्यति।१८। एवं विवदतः सर्वे गता ब्रह्मपुरे तदा। ब्रह्माणं
च नमस्कृत्य सर्वे देवैर्नमस्कृतं।१९। उवाच कश्यपस्तत्र ब्रह्माणं
हृष्टमानसः। प्रोक्ता मेषादिराशीनां मध्ये श्रेष्ठं कथं कृतं।२०। क
र्कमकरयोरेवं तयोः पुण्यतमा नरोऽधिरात कथं नाथ भ
गवान्पुरुषोत्तमः।२१। मकरे च प्रबुध्येत सोऽपि विश्वं नारावि
नुः। अस्माकं संशयं ब्रह्मन् छिंधि सर्वस्य दर्शकं।२२। ब्रह्मोवा
च। यं यं मासक्रमेनेनानुः राशिं मेषादिकं द्विजा। समः पुण्यतमः कालो
देवानामपि दुर्लभः।२३। तस्मिंस्तस्मिंश्च यद्दत्तं मनुष्यं तद्भवेद्ध्रुवं

॥ कर्कधाराशयोरात्रिर्मकराद्याः वासराः स्मृतः॥२४॥ देवानां तु पुरा विद्भिस्त
स्मात्सुण्यतमं वसु। अनयोर्वै दिवा या सौमकराः पुण्यतमोत्तरः॥२५॥ रा
त्रौ कर्कटसंज्ञायां ये तेसन्नगवान्प्रसुप्तः॥ उत्तिष्ठते तथा विष्णुर्मकर
स्थे रवौ सदा॥२६॥ अतः सकल्यते प्राणो मनुष्यैर्धर्मवत्सलैः। षण्मासा
त्यं तु रेस्मृत्कर्यदि कश्चिन्नवेन्मम॥२७॥ मया ग्रे वासुदेवाय स्वयमात्मा
निवेदितः॥ दिवा वा यदि वा रात्रौ संध्ययोरुभयोरपि। तन्मया वासुदे
वाय स्वयमात्मा निवेदितः॥ अंतराले यदि रेस्मृत्कर्वै दक्षिणायने। त
न्मया वासुदेवाय स्वयमात्मा निवेदितः॥ अथान्यं वै समपि संवत्तिरिति ३
हासं पुरातनं॥२८॥ यं श्रुत्वा सर्वपापेभ्यो मुच्यते सर्वमानवः॥ श्रृणुध्वं

सावधानस्त्वा आख्यानं पापनाशनं॥२९॥ मिथिलायां यथा वृ
त्तं ब्राह्मणस्य निवेशने। ततश्च एकं धुं महानागाः कथ्यमानं मया
खिलं॥३०॥ तस्मिन्पुरवरे रम्ये राजा परमधार्मिकः। विदूरथसुवि
ख्यातो राजपत्न्या समन्वितः॥३१॥ धर्मज्ञ सुप्रजो धीरो प्रजानां प
रिपालकः। व्याधितो दुःखितो नासीत्तस्मिन्राज्यं प्रशासति॥३२॥
वेदनिर्घोषसंयुक्तं तत्पुरं धर्मसंयुतं। तस्मिन्वसति दुष्टात्मा ब्रा
ह्मणो धर्मवर्जितः॥३३॥ नाम्ना वै देवशर्मेति विख्यातो गणिका
पुरे। श्वानकुर्कुटजीवानां विक्रेता पोषकस्तथा॥३४॥ करोत्य
हरहः पापं नरकाय सुदुर्मतिः। एवं प्रवर्त्तितस्तस्य बहून्यद्भुवग

नानिव ॥३५॥ एकस्मिन् दिवसे प्राप्ते रममाणो महोनिशि । गणिका
रतलुब्धमनसा कृत्याकृत्यं न विंदति ॥३६॥ तस्मिन्वसति शूद्रात्मा
धनाढ्यो धर्मवत्सलः । धनदत्त इति ख्यातः पुत्रपौत्रसमन्वितः ॥३७॥
४ ख रक्षितारक्षपालेन नृपालादेशतो भृशं । धनापहरणार्थाय प्रवि
वेश द्विजस्तदा ॥३८॥ धनदत्तगृहे रात्रौ भ्रमतो धनलुब्धकः । व
स्त्रालंकाररत्नानि न प्राप्तानि तदा गृहे ॥३९॥ क्षुधया पीड्यमा
नेन लब्धास्तेन तदा तिलाः । तिलान्गृहीत्वा निःक्रांतः स दृष्टो ४
रक्षपालकैः ॥४०॥ ब्राह्मणं परिज्ञाय स्वस्थाने सद्वासिनं । नद्
क्षस्तं तदा सर्वे बहिर्निष्कासितं पुरात् ॥४१॥ तदा संवर्त्तते शीतं
तुर

पोषमासस्य वासरे । नगरान्निस्सृतो विप्रस्तांस्तिलानुद्वहञ्शनैः ।
४२ । स गत्वा च महाटव्यां वह्निं तत्र ददर्श ह । संप्राप्य वह्निं तत्रैव शी
तार्त्तः क्षुधयातुरः ॥४३॥ आनीय न काष्ठानि ज्वालयन्हुताशनं । ति
लान् न दह्यतः कांश्चित् धर्माधर्मं न विंदति ॥४४॥ गृहे बंधुश्च मित्रा
णि कलत्राणि सुतादयः । विलोकयंति तन्मार्गं क्षुधासंपीडिता नि
च ॥४५॥ क्षुधया परिभूतः का धर्म्मे विद्वान्न संत्यजेत् । तत्रैवं वर्त्तमा
नउ नस्य ब्राह्मणस्य वने सः ॥४६॥ शीतेन पततो वह्नौ क्षुधया न दहत्क्षि
लान् । उत्पत्य सुखतस्तस्य अग्नौ प्रज्वलितास्तिलाः ॥४७॥ संक्रांतिका
लयोगेन तिलास्ते द्रव्यतां गताः । तिलैस्तिलैर्द्विजद्रोणं हेमं रत्नै

नुतङ्केवदा।४८। पुरातुशंकरेणोक्तं कं दायचमग्रात्मने। ददतोऽसुक
तोवापिइरतःप्रतिगृह्णतः।४९। तिलेतिलेतिलद्रोणं देमदत्तनग
ग्रचा ज्ञानतोऽज्ञानतोवापिफलंतस्यनविद्यते।५०। नृत्तुवःस्वरि
तिग्रस्काव्याहृत्याचायेतदापतन्। वक्रौतेऽव्यतोऽज्ञाताः किंपुनर्व्या
हृतिकृताः।५१। ततःकालेवकृविधेज्वरेणापीडितौनृशं। मृतःका
लवशाद्विप्रोगृहीतोयमकिंकरैः।५२। रारटीतितदायस्तोनदत्तं
सुतसंचितं। मयादत्तंनचकृतंनतीर्थस्नानमुत्तमं।५३। शरणा ५
गतबालस्त्रीब्राह्मणानांनरक्षणं। मयादुष्टेनविप्रेणनदत्तंतु
कदाचन।५४।। निस्तृत्वंशरीरेणदत्तंदेहात्मनात्वया। मान
१२

वेनशरीरेणसोढव्यंतत्वयातनाये वै।५५। यत्त्वतंचदुराचारस्त्वयापूर्वेव
जन्मनि। आत्मानमेवंविचक्ष्यन्नसनीतोयमकिंकरैः।५६। वध्वाहढंत
रदेरिधर्मराजस्यसंनिधौ। रुदतेकरुणंवाक्यैर्धर्मराजायतोद्विजः।५७।
देवानांकार्यसिध्यर्थमिंद्रेणाभ्यर्थितस्तदा। सूर्यःसमागतस्तत्रधर्मरा
जस्यसन्निधौ।५८। संज्ञाप्राश्वनदासर्वेगणास्तथान्विनःखग। विलपं
तंद्विजंदृष्ट्वागणैरुचेसप्ताश्चकरि।५९। सूर्यसंक्रमणेकालेतिलाव
क्षिमुखेकृताः। ब्राह्मणेनपुराशौरिद्यसौकस्मादिहागतः।६०। तत्रवा
प्यग्निसंयोगाज्जातंततप्याहुतित्रयं। तस्यपुण्यफलंकस्माच्चनोपपन्नो
जयसेद्विजः।६१। एतच्छ्रुणुवचःश्रुत्वायमोविपंसमूचिवान्। सार्वसिव

दिवसं चैकं तव राज्यफलं सत्तम ॥६२॥ वर्त्तते यत्र तत्तं पुण्यं तत्तु त्वं त्वं
व्रजन्द्विजोत्तमो ॥ मैथिलाधिपमैश्वर्यं नितो नरकमास्यसि ॥६३॥ शीघ्रं गच्छ
स्वयं राज्यं कुरु द्वादशयामिकं ॥ नरके त्वं चिरं कालं तापयिष्यसि पुरा द्वि
ज ॥६४॥ यमस्य वचनं श्रुत्वा जल्पकवाच द्विजोत्तम ॥ शौरिराज श्रृणु यत्त्वं
मदीयं वचनं ननु ॥६५॥ ज्ञानवंतं तु मां राज्ये कुरु द्वादशयामिकं ॥ ततोऽहं न
रके घोरे पतितास्तव वाक्यतः ॥६६॥ अज्ञानाद्वर्त्तितालिङ्गि पापं करे पुनस्त
था ॥ एतदुक्ते तु वचने तत्ताज्ञानी ब्रह्मवसः ॥६७॥ तदा तु कस्य चिन्नामन्त्रा
त्या राजा विदूरथः ॥ मिथिलाधिपतिः श्रीमान्पञ्चत्वं वशंगतः ॥६८॥ वि ६
दूरथस्तेस्य नाम्नस्तव्यत्ययेन मृतस्तदा ॥ स तत्र द्विजशार्दूलचेष्टितं द
स्य

दृशेखिलं ॥६९॥ राजा तु तपसाविष्टो ब्राह्मणं वाक्यमब्रवीत् ॥ मदीये
न शरीरेण भुक्तं राज्यं यथोदितं ॥७०॥ इत्युक्तो नृपराजेन दैवदेहं तनुपस्थि
गतः ॥ रजन्याः प्रथमे यामे समुत्तस्थौ तदा नृप ॥७१॥ संक्रान्तिपुण्यदेहे मे
न महाज्ञानी ब्रह्मवसः ॥ आहूता ब्राह्मणास्तेन विद्वांसो धर्मवित्त
माः ॥७२॥ सुवर्णरत्नकायेच ये चोष्टु यानरत्नकाः ॥ धर्मोपरिमतिर्जा
ता तस्य ज्ञानप्रभावतः ॥७३॥ एवं तेन कृतं सर्वं यावत्सूर्यस्य दर्शनं ॥
तावच्छ्रीप्राणमर्तं तु गर्व्यं ह्लवास्त्वानं सुरार्चनं ॥७४॥ दत्वा दानानि विप्रे
भ्यः सुवर्णरत्नयुक्तं तं ॥ उष्ट्रं संप्रापितं गेहे ब्राह्मणानां विधानतः ॥७५॥
उष्ट्रेनारोहणं कृत्वा कुरुक्षेत्रं गतस्तदा ॥ ददौ स्वर्णं च पात्रेभ्यः कृत्वा

स्नानं गुप्तजले ।७६। तदापि संक्रांतिकालो ह्यासीत्तन्नाग्ययोग्यतः ।
याज्ययादानपुण्येन सोऽशेषं समापयत् ।७७। द्विजस्य द्वादशे यामे
मृत्युकालसमागतः । तीर्थदानप्रभावेन न शेकुः किंकरास्तदा ।७८।
धर्मराजसमीपं तेनेतुं तेजोहता द्विजं । महादानप्रभावेन तीर्थदा
नप्रभावतः ।७९। आगता वैष्णवाल्लोकात् गणा नेतुं द्विजोत्तमं ।
विष्णवं रथमादाय द्विजवेदनिनादितं ।८०। पश्य सुयमहतेषु रथ
मारुह्य सत्वरः । मुदितो देवगणैः सार्द्धं वव्राज स दिवं प्रति ।८१। ते
पितृगणा याम्यात्तस्माज्जानिहृतां प्रतां । धर्मराजमिदं प्राहुर्विहृर ७
थसमीपतः ।८२। कुरुक्षेत्रे खिलं द्रव्यं समादाय स संक्रमे । दत्वा

तत्पुण्यभावेन रथमारुह्य वैष्णवं ।८३। आगच्छति गणैर्युक्तो वैष्ण
विहरित्वहृहे । एवं वदत्सु दूतेषु रथारूढो जगाम सः ।८४। राजानं चा
शीर्वचनैर्द्विजस्त्ववविहृहर्षं । राजन्नस्तु तव प्रसादेन व्रजामि वैष्णवं
पुरं ।८५। गच्छ त्वं तत्र यत्रास्ति शरीरस्तु वनं तव । एतदुक्ते तु वचने रा
जा देहसमाश्रितः ।८६। संप्राप्तो द्वादशे यामे मिथिलायां पुनर्यु
डं । ब्राह्मणः पुण्यभावेन नमस्कृत्य च भास्करं ।८७। संस्कृतः किंके
नारैः सार्द्धं गणैर्विष्णुपुरं ययौ । धर्मराजो गणान्प्रोचे पश्यतो द्वि
जसत्तमं ।८८। इत्थं पुण्यपापानामिहैव फल दृश्यते । संक्रांति
पुण्ययोगेन गतोसौ वैष्णवालयं ।८९। उषितः स कियत्कालं पु

नरराजाबभूवसः।काश्यांचैवमहाक्षेत्रेतत्पुण्यफलशेषतः।१०।स
प्तशतानिवर्षाणिभुक्तंराज्यमकंटकं।भूरिस्वर्णादिधान्यानिसर्वंवि
प्रकरेर्पितं।११।संक्रांतिदानमाहात्म्यंकथितंतवसुव्रत।अ।का
मस्तत्पुण्येनलब्धंद्वादशयामिकं।१२।राज्यंचपक्षिणांश्रेष्टका
मात्पुण्यमनंतकं।विधिनातेनयद्दत्तंसंप्राप्तोचोत्तरायने।१३।सु
वर्णंविप्रमुख्यायकुरुक्षेत्रेतुसंस्कृते।एकविंशतिवाराणिकाश्यां
राजानवेनच।१४।भूत्वारुद्रपुरंप्राप्तंधनदोऽक्षयनिधीश्वरः॥ ८
कौवेरींदिशिमासाद्यरुद्रेणस्थापितोध्रुवं।१५।इतिश्रीगरुडपु
राणेधर्मसंवादेउत्तरायनमहिमादेवशर्मारव्यानकंसमाप्तं॥४॥

॥६॥श्री॥ ॥गरुडउवाच॥संक्रांतिदिवसेपुण्येस्नानंदानंजपादिकं॥
करोतिकिंफलंतस्यप्रत्येकंक्रमशोवद।१।श्रीकृष्णउवाच।अतःपरं
प्रवक्ष्यामिदानपुण्यंयथाक्रमं।संक्रांतिदिवसेपुण्येशिरस्नानंकरो
तियः।२।प्रयागस्नानपुण्येनतत्फलंलभतेतुसः।सुराणामर्चनंमें
त्वासर्वपापैःप्रमुच्यते।३।विप्रान्संपूज्यविधिवत्वन्हिहोमंकरोति
यः।लभतेसकलांपृथ्वींमासमुद्रांसमेखलां।४।संक्रांत्यांवारिदाने
नतृप्तिर्नवृत्तिशाश्वती।अक्षयंसौख्यमाप्नोतिअन्नदानात्खगेश्वर।
५।लभतेसंततिंदीर्घांतिलपात्रप्रदानतः।दीपदानंशुभंकृत्वाविप्रा
यविनिवेदयेत्।६।सर्वसौख्यमवाप्नोतिनतस्यांधोभवेत्।भूमि

दोभूमिमाप्नोतियावच्चंद्रार्कतारकाः।७।हिरण्यंविप्रमुख्याययोदद्या
तिचसंक्रमे।सदादीर्घायुषोभूत्वाकुलेमहतिनोगिर्भां।८।गृहंसमृद्धि
संपूर्णंयोददातिकुटुंबिने।प्राप्नोतिसकलांपृथ्वींनात्रकार्याविचा
रणा।९।रूप्यंवापद्विशाईलदद्याद्वेदविदेत्तयः।सर्वलक्षणसंपूर्णः
सुरूपोजायतेपुमान्।१०।वस्त्रदानंयथाशक्त्याचंद्रसायुज्यतांव्रजेत्।सू
र्यलोकेवसेसोपिवस्त्रदानान्नसंशयः।११।नक्षीयतेधनंतस्यानड्वाहंयःप्र
यच्छति।धनधान्यसुतान्प्राज्ञान्सर्वसिद्धिमवाप्यते।१२।त्रिविष्टपेवसे ८
न्नित्यंगोप्रदःस्वकुलैर्वृतः।पतिव्रतांलभेद्भार्यांशय्यादानप्रभावतः।
१३।वाहनंसर्वसंपूर्णंसंक्रांतौवेदपारगे।जन्मतोमृत्युपर्यंतंपापेभ्यो

विप्रमुच्यते।१४।सप्तधान्यानिपद्भीद्वयोददातिदरिद्रिणे।तत्पुण्यफलमा स्पानुं
वक्तुंनशक्नोमिखगेश्वर।१५।संक्रांतौपात्रयोगेभ्यो विद्यादानंप्रयच्छति।
परलोकेसपुण्यात्मानवेन्मिष्टान्नभोजनः।१६।सुपक्वंसर्पिसंयुक्तंगोधू
मान्नंप्रयति।मृतोनवपिहिमहाभाग्रेसुखीवेनतिनिश्चितं।१७।कृत्वा
कांस्यमयेपात्रेपायसंघृतसंयुतं।ददातिद्विजमुख्यायसभवेन्मेदिनी
पतिः।१८।यथाशक्त्याहिरण्यानिग्रंथौबध्वाप्रदापयेत्।धान्यमध्येवि
निक्षिप्यनिधानंचाहृयंजनेतु।१९।स्थालिपात्रेविनिक्षिप्यतक्रंस
नवनीतकं।दानर्ग्यिंनभवेत्तस्यसौख्यंचैवपुनःपुनः।२०।फलतांबू
लदानेतुसंक्रांत्यांयःप्रयच्छति।सुरूपःसुसमृद्धश्चदीर्घमायुरवाप्नु

यात्।२१।रविसंक्रमणेदद्याद्ब्राह्मणानांचभोजनं।अक्षय्यंजायतेधान्यं
अन्नदःसर्वदाभवेत्।२२।मध्येस्वर्णंविनिक्षिप्यमातुलिंगादिभिःफ
लैः।प्रदद्याद्विजमुख्यायनिधानंभूगतंलभेत्।२३।योददातियथाशक्त्या
मकरादियथाक्रमं।जलमध्येफलंक्षिप्यगर्त्वविमग्नोऽनुसः।२४।संक्रां
तिदिवसेशास्त्रेजलपात्रंददातियः।निर्विघ्नोदिनवेलांचस्त्रीचेत्पुत्रवतीभ
वेत्।२५।गंधमाल्यैःसमभ्यर्च्यसूर्यस्यानुचरोभवेत्।संक्रांतिदिवसेपुष्प
दैवभक्तिंकरोतियः।२६।नजानातिदिनंपुण्यंतस्मात्पापाधिकोनहि।ति १०
र्थनानांकुलेजात्वास्वल्पायुर्निर्धनोभवेत्।२७।कर्पूरगंधतैलंचकुंकुमा
गरुचंदनं।मांजिष्ठगुडखंडंचशर्कराचपयोदधि।२८।वस्त्रालंका

रणादीनिमकरेगगनाधिपे।योददातिद्विजवरेतस्यपुण्यंनिबोधय।
२९।धान्यस्यधनंतस्यसंततिर्दीर्घजीवितं।पतिपत्न्योर्वियोगश्चनभवे
ज्जन्मनिजन्मनि।३०।स्वर्णरूप्यमयांकृत्वामुद्रिकांवेदपारगे।सूर्यसं
क्रमणेकालेयोददातिद्विजोत्तमे।३१।सदैवचवदांतस्यःगंगायमुन
यासह।लक्ष्मीःसरस्वतीतस्यनदेहेस्थिरवासिनी।३२।आत्मप्रियंतु
यद्वस्त्रंहेमालंकरणादिकं।पदंचाष्टविधंदत्तंयममार्गश्चनिर्जितः।।
३३।कांस्यपात्रंघृतस्थंतंसंक्रांतौप्रददातियः।तस्यवैवस्वतोरा
जाप्रददातिसामीऽितं।३४।शीतत्राणपटींदद्यात्रम्यांसंक्रांतौप्रददा
तियः।तर्णांवादेहरक्षार्थंनैवरोगैःसबाध्यते।३५।देवाःप्रसन्नास्त

स्यैव प्रयच्छंति महोदयं। देवहर्ज्यां प्रकुरुते मधितैः कथितैर्घृतैः॥३६॥ त
स्य देवाः स्वर्गश्रेष्ठ न वांछंति परान्नवांछते न तिलचूर्णेन ब्रह्मा विष्णु त्रि
लोचनं॥३७॥ चंद्रसूर्यगणेशादि क्षेत्रपालसमन्वितं। सर्वैस्सुरगणस्थानि
वसते शक्र संनिधौ॥३८॥ पायसं शर्करा दध्यां तिलचूर्णघृतप्लुतं। माषा
न्नं मंजनयुतं देवानां यो निवेदयेत्॥३९॥ प्रदद्याद्द्विजमुख्येभ्यः पुण्य
धन्यो न वेद्मिरं। वर्षं वृत्तिं द्विजे दद्याद्विधयं वेदशालिने॥४०॥ प्रत्यन्त
लन्ते सुरर्थैमस्मिष्टो मायुतैः समं। तेनाधीतं स्फृतं तेन सर्वतीर्थावगाह ११
नं॥४१॥ सर्वदानानि दत्तानि इजिता स्त्रिदिवौकसः। उद्यापयेत्कुमारी
यो सर्वालिंकारभूषितां॥४२॥ सर्वधर्मफलं प्राप्तं विमुक्तस्तु सर्वत्र या

त॥ जागरं च कृतं येन संक्रांतौ दीपपूर्वकं॥४३॥ ब्रह्मस्तु शिवास्तस्य प्रय
च्छंति महोदयं। स्थावरे जंगमे देवे ब्राह्मणे वेदपारगे॥४४॥ सुगंधैरर्चये
द्यस्तु तद्दिने तुषमात्रकैः। वरदाईमदानेषां वांछितार्थफलप्रदः॥
४५॥ स्तुतिं पठंति ये विप्रा रुद्रजाप्यं तु वेदिकं॥ तस्य तु शाश्वतेस
र्वे सिवलिका मानददंति च॥४६॥ ग्रहणां सजनं ह्योमं मकरे तुगते र
वौ। जन्मतो मृत्युपर्यंतं होमैस्तत्रादिवौकसः॥४७॥ तिलोदकैश्च सुप्री
ताः पितरः स्वकुलोद्भवाः। निवेदयेद्यो नावेन तद्दिने पुण्यसंचयं॥४८॥
हरोशैन तस्य पुण्यस्य संख्यां वक्तुं न विद्महे। चंद्रसूर्यसमं दानं मकरेगग
नाधिपे॥४९॥ तत्र राशौ गते सूर्ये विवाहव्रतबंधनं। गृहप्रवेशाचूडादि

प्रतिष्ठायज्ञसंचयः॥५०॥सर्वमांगल्यानिकार्याणिशोभ्यंतेसर्वमानवैः॥तस्मा
त्पुण्यतमंलोकेपवित्रंचोत्तरायणं॥५१॥ददात्यग्निष्टिकायोवैमकरे
तुगतेरवौ।पुत्रपौत्रसमृद्धस्तुजायतेविदुषांकुले॥५२॥इंधनानितु
योदद्यात्तद्दिनेपापनाशने।कायाग्निदीप्तिसौभाग्यमैश्वर्यंचोपजा
यते॥५३॥लोहंलवणंकार्पासंप्रदत्तंचोत्तरायणे।मृत्युकालेमृतस्ते
स्तुसुखीभवतिसत्यधि॥५४॥पादयोरक्षणार्थाययोपानहौददाति
चाऽयनेचोत्तरेप्राप्तेविमानेनविदिवंव्रजेत्॥५५॥पददानेस्तु १२
वितस्यनगादीनांचवापुनः॥सुगंधैश्चसुवस्त्रैश्चपरिधापयतेद्वि
जं॥५६॥अर्जिताःसकलाधर्माअर्जितोधर्मःसनातनः॥मकरेवत्नं

मानेनुकल्पितंवर्षजीवितं॥५७॥प्रदत्तंयेनपट्टीडसर्वंकोटिगुणंभ
वत्।विस्फुःप्रीणातितेनैवसूर्यस्तुष्टोभिजायते॥५८॥तैस्तुसंतुष्टि
तादेवास्तुष्टाःसर्वेदिवौकसः।जन्मतुमानुषेदेहेएकस्मिंश्चोत्त
रायने॥५९॥शक्त्यायेनप्रदत्तंस्वंतेनदत्तंजगत्त्रयं।नसंक्रांति
समंपुण्यंयद्दत्तंमाघ्रुहितवे।६०।घृतंहिरण्यवस्त्रादिसमुक्तोमा
रकात्वक्षणात्।योददातिस्वहस्तेनयच्छेद्देशेनतद्दिने।६१।ता
वुभौचाक्षयंपुण्यंहृष्टाःसर्वेदिवौकसः।सूर्यस्तुष्टेजगत्तुष्टंसु
प्रीताःसर्वखेचराः।६२।वांछितार्थप्रदातारोयत्रतत्रवसंत्यरं।
मकरेचैवयद्दत्तंनिर्धनैरपिमानवैः।६३।अक्षयंजायतेसर्वं

येन दत्तं द्विजे सुन्ने। अथ किं बहुनोक्तेन वर्णितेन पुनः पुनः।६४।
संक्रांतिदानपुण्यस्य कोट्यंशेन समं परं। गोवृत्तिं यच्छते यस्तु ग
वां गोष्ठे तृणाह्निकं।६५। सर्वपापविनिर्मुक्तः संवत्सरं तावन्निवै
येन येन तु भावेन यद्यद्दानं प्रयच्छति।६६। तत्तद्देवं नैव भावेन
प्राप्नोति विधिवन्नरः। संक्रांतिदानमाहात्म्यं सकलं कथितं म
या।६७। दानकालं प्रवक्ष्यामि यथावच्छ्रोतुमिच्छसि। अलिः सिं
होवृषः कुंभः चतुरो विष्णुपदाः स्मृताः।६८। दानमाद्ये प्रदीयेत १३
पंचमे चोत्तरायणे। मेषे तुले विषुवती मध्ये दानं प्रकीर्तितं।६९।
एष कालकास्तु विज्ञेयो स्नानदानजपादिषु। मिथुनकन्या

धनुर्मीनश्च चत्वारः षडशीतिः स्मृताः।७०। दानमंते प्रदीयेत पंचमे चो
त्तरायणे। ब्राह्मणो वचनं कृत्वा हृष्टयो हृष्टमानसाः।७१। आ
त्मवित्तानुसारेण स्नानं दानं जपादिकं। कृतं सर्वैस्तु मुनिभिः संक्रां
तिदिवसे शुभे।७२। होमं दानं तथा जाप्यं श्रद्धापूतेन चेतसा। श्र
द्धया धार्यते धर्मो बहुभिर्नार्थराशिभिः।७३। अकिंचना पि मुनयः
श्रद्धावंतो दिवं गताः। फलं समीहितं प्राप्तं तेजोवंतश्च खेचराः।७४।
एतत्ते कथितं सर्वं संक्रांतिफलमुत्तमं। यः कृत्वा सर्वपापेभ्यो वि
मुक्तः सं विशेद्दिवौ।७५। विचरेत्कामतस्तावद्वर्षांवदाहूतसंप्लवं।
दानपुण्यप्रभावेन प्रसिद्धो भुवनत्रये।७६। कल्लोकस्य कुमं

सर्वसंक्रांतौ यत्प्रदीयते। कल्पवृक्षेण किं कार्यं किं कार्यं रोहिणा
चलैः॥ ११॥ यदि संक्रमणे काले नुषमात्रं प्रदीयते॥ ॥इति श्री
गरुडपुराणे संक्रांतियोगमहिमा॥ छ॥ ॥अतः परं प्रवक्ष्या
मि पर्वाणि च यथाक्रमं। संक्रांतिर्वैधृतं चैव व्यतीपातं तथै
व च॥ १॥ पूर्वमासी त्वमावास्यां पंच पर्वाण्यनुक्रमात्। सूर्य
तुष्यति संक्रांतौ वैधृते विष्णुदेवता॥ २॥ व्यतीपाते तथा धर्म्म
पूर्णिमास्यां पितामहः। पितरश्च खगश्रेष्ठ अमावास्या दिने
श्रुते॥ ३॥ संक्रांतिस्नानहोमेन दानेन विनितास्कंदेन। नानुस्क १४
ष्यति सुप्रीतः प्रददाति समीहितं॥ ४॥ संक्रांतिफलमाहात्म्यं

कथितं तव सुव्रत। वैधृतं कथयिष्यामि देवानामपि दुर्लभं॥ ५॥ वै
धृते यत् प्रदत्तं च धनं धान्यं सुवर्णकं। भूमिस्तिलसर्पिःपयश्चैव ते
षामंतो न विद्यते॥ ६॥ वैधृते चाक्षयं पुण्यं संक्रांत्याधिकमुच्यते।
निमिषे निमिषे पक्षिन् वर्द्धते नात्र संशयः॥ ७॥ तस्य पुण्यप्रभा
वेन पुरा देवनाथकः। इंद्रत्वमुपलेभे स त्रिषु लोकेषु विश्रुतः॥
८॥ अन्या या देवताः सर्वा वैधृते दानयोगतः। देवत्वमुपपन्नास्ता
स्त्रिषु लोकेषु विश्रुताः॥ ९॥ सर्वत्र दृश्यतां प्राप्ता अक्षय्यहानिनूतन
सौतद्दातासमाप्नोति कुले महति दृश्यतां॥ १०॥ वैधृतं दानमा
हात्म्यं मया वक्तुं शतैरपि। वक्तुं न शक्यते पक्षिन् ब्रह्मणा चतुरान

नात्॥११॥ वैधृतं कुरुते नारी प्रतिमासं च द्वादश। घृतेन पयसा
वा यमधुना शर्करान तथा॥१२॥ तिलचूर्णनालिकेरैर्वा दिश
द्वादशापि वा। वैधव्यं दुःखसापत्न्यं वर्जिता सा भवेत्सदा॥१३॥
स्वर्गं पत्रं षोडशी कं यो ददाति च वैधृते। षोडशाहं षोडशत्वं स
ख्यया जायते द्विनत॥१४॥ वैधृतं दानमाहात्म्यं संक्षेपात्क
थितं तव॥छ॥ ॥इती श्रीगरुडपुराणे वैधृतमाहात्म्यं॥छ॥
॥श्रीभगवानुवाच॥ संक्रांति वैधृतं प्रोक्तं महात्म्यं पहिरादम
या। अतस्ते कथयिष्यामि व्यतीपाते तु यत्फलं॥१॥ सदा वैयो १५
गराबो ज्ञेयं ख्यातः सूर्यसमप्रभः। धर्माधर्मं स संप्राप्य [illegible]ी

पातप्रभावतः॥२॥ लोकेषु धर्मतां प्राप्तं विपुलो केषु दुर्लभः॥
सूर्यचंद्रसमो योगादुत्पन्नः स पुरा किल॥३॥ पूर्वं पुराणे वारा
हे विस्तरात्कथितं मया। अधुना तत्र शक्नोमि वक्तुं प्रोचुर्यथो फ
लं॥४॥ प्रीणाति धर्मराजोयं तत्र दानेन पार्थिवे। कुरुक्षेत्रे रवौ
ग्रस्ते स्वर्णं दत्वा द्विजोत्तमे॥५॥ व्यतीपातेन यादत्तं मास संख्या
विवर्द्धते। चक्रतीर्थेन या काश्यां मरणे यत्फलं भवेत्॥६॥
तत्फलं चाधिकं प्रोक्तं व्यतीपाते तु दानतः। एकतः सर्वदाना
नि सर्वपर्वसु नित्यशः॥७॥ एकतस्त्क्षणमात्रं तु व्यतीपाते तद
यत्नयो॥ सर्वदानाधिकं पुण्यं व्यतीपात प्रभावतः॥८॥ प्रति

मासं वर्द्धने तच्चैसंख्याते स्यः शताधिका। तस्मिन्जपप्रभावे
नत्कषयः स्वर्गवासिनः॥९॥ तत्र दत्तेन सुप्रीताः सदा भुंजंति पि
तृगणाः। धान्यं दत्तं व्यतीपाते हिरण्यं वा द्विजे सत्तम्॥१०॥ अन्नं त
फलदं सर्वमग्निहोत्रफलं तथा। अमावास्यां त्रानपदे गयायां
यत्फलं स्मृतं॥११॥ तत्फलं चाधिकं प्रोक्तं व्यतीपाते द्विजा
र्पितं। व्यतीपातो महायोगस्त्रिषु लोकेषु दुर्लभः॥१२॥ धन्याध
न्यतमास्ते वै तद्योगे ये धनं द्विजे। दत्तं किंचित्सुवर्णं वै श्रद्धया
सहितः खग॥१३॥ धन्याधन्यतमास्ते वै मम प्राणाधिकास्त १६
था। तिलपात्रं तत्र दत्तं प्राणेनेदं समर्पये॥१४॥ तेभ्यो कोटि

गुणं पुण्यं संख्या दानस्य नास्ति हि। एतत्ते कथितं पक्षिन् व्यतीपात
फलं हि तत्॥१५॥ अधुना पूर्णिमायास्तु संक्षेपात्कथितं फलं॥१६॥
इति गरुडपुराणे व्यतीपातमहिमा॥७॥ ॥पूर्णिमायाः फलं व
क्ष्ये ब्रह्मणः प्रीतिहेतवे। प्रीते ब्रह्मणि सुप्रीताः सर्वे पितृदिवौ
कसः॥१॥ स्नानं कृत्वा द्विजातिभ्यः प्रदातव्यं सुवर्णकं। यद्यद्दिष्ट
तमं वस्तु स्थावरं जंगमं तथा॥२॥ तद्देयं विप्रमुख्याय आत्मनः श्रेय
मिच्छता। अनंते देशे कुले श्रीमान् राजते प्रत्यहं तु सः॥३॥ वैशाखी का
र्तिकी माघी रौद्री ब्राह्मी च वैष्णवी। विशेषफलदास्तिस्रः पिंडदाने
क्षयं फलं॥४॥ दत्तं यत्पूर्णिमायां तु सर्वमश्नंति देवताः। सर्वाण्यस्ति वि

ङ्कः प्रह्लादेवानां मासकावधिः ॥५॥ अग्रंनिदेवपितरौ दैविके पू
र्णिमादिने। माघ्यां तु माधवो देवः फाल्गुन्गुन्यां तु रजस्करी ॥६
चैत्र्यां तु देवश्रानंदो वैशाख्यां पितृदेवता। ज्येष्ठ्यां तु ब्रह्मसावि
त्री चाषाढ्यां तु जनार्दनः ॥७॥ श्रावण्यामृषिगणाः सर्वे भाद्र
पद्यां तु पूर्वजाः। दामोदरोऽश्विन्यां देवकार्त्तिक्यां तु विशेषतः ॥
॥८॥ मार्गशीर्ष्यां देवपितृमनुष्या यक्षकिंनराः। पौष्यां तु दैत्यवा
नी देवी प्रीता भवति सर्वदा ॥९॥ पैत्रकं कथितं प्रोक्तं अमा
वास्यादिनं यथा। दिनं तथा दैवकं सा पूर्णिमा परिकीर्त्तिता ॥१०॥ ११
१ पर्वणि स्नातेरन्यैर्बहुभिः किं प्रयोजनं। यद्येकवासरो म

त्यैः श्रद्धया परिशोध्यते ॥१२॥ यावज्जीवं मर्त्यलोके स्नानदानादिक
र्मभिः। स्नानेन पूर्णिमायां तु दिनं प्रति खगेश्वर ॥१३॥ ऋण
न्मुक्तो नरो देवान्पैतृकाद्दार्शिके दिने। स्नानं कर्तुमशक्तं न
यो दिनं प्रति खगेश्वर ॥१३॥ तेन कार्यं पूर्णिमास्यां स्नानं स
पितृतर्पणं। पूर्णिमायाः फलं सर्वं कथितं तव खिलं खग ॥१४॥
अमावास्याः फलं विद्धि पितृणां प्रीतिवर्द्धनं ॥१५॥ छ ॥ ॥
इति श्रीगरुडपुराणे पूर्णिमामाहिमा ॥ ॥श्री॥ श्रीभगवानु
वाच ॥ पर्वणामुत्तमं पर्वविशेषं संरूपतस्तव वायतत्कृत्वा सर्व
पापेभ्यो मुच्यते चरूणत्रयात् ॥१॥ अमावास्यासमं पर्विन

नास्तिपर्वद्विजगत्त्रये।मासांतेबहुफलासैवपितॄणांमुक्तिदा
यिनी॥२॥त्रयोदशगुणंदानंत्रयोदशाहदर्शके॥वर्त्तते
प्रतिदिनेनित्यंनात्रकार्यविचारणा॥३॥मासिमासित्व
मावास्यादिनेप्राप्तेनराधमः।योनदद्यात्पितॄन्पिंडान्
नसपुत्रोमेमनःपिता॥४॥शाहस्यतुरीयेनागेमासांते
राजजीवते।याजंयेत्तेनदातव्यंकविप्रेभ्यघृतंकृतं॥५॥
श्रीनात्तियिषुदिछंतिस्तुतरुणामाचययानरःनतद्दिछंति
पितरःसंप्राप्तेचंद्रसंक्षये॥६॥ननिर्वपतियःश्राद्धंप्र १८
मीनपितृकोद्विजः।इंदुक्षयेमासिमासिपितृहासोभिजा

यते॥७॥अमावास्यायांयःश्राद्धंषड्भिःपिंडैःप्रकल्पयेत्।पित्रादि
मातृरहितंमातामहसमन्वितं॥८॥यःकुर्यान्मासमासांतेपि
तॄणांपिंडपातनं।सदावांछंतिसुप्रीताःपुत्रपौत्रपशूंस्तथा॥९॥
वनस्पतिगतेसोमेनदद्यात्पितृभोजनं।तन्मासंपितरस्तस्य
कुर्वंतोवायुभोजनं॥१०॥तस्यविघ्नानियछंतिक्षुधितास्तृषि
तास्तथा।संततिंतेविनाशंतिसंपदोभूधनानिच।११॥आत्मना
पोषणंतत्तापितृभ्योयःप्रयछति।भोजनंपिंडदानंचतस्यस
र्वंचनिःफलं।१२।अमावास्यांतर्पणेनतुष्यंतिपितृदेवता॥
इहामुत्रचसंतुष्टाःप्रददातिसमीहितं।१३।तैःसुप्रीतैस्तुकसु

प्रीतादेवर्षिगणाःपन्नगाः।आयुःप्रज्ञांधनंविद्यांस्वर्गंमोक्षं
सुखानिच॥१४॥प्रयच्छंतितथाराज्यंप्रीतान्नृणांपितामहाः
मनुष्याणांतुमासेनपितॄणांदिवसःस्मृतः॥१५॥अहन्यह
नियथामर्त्याभुंजंतिपितरस्तथा।यस्मिन्मासेतुनदीयंते
तस्मिन्नुपवसंतिते॥१६॥उपोषितास्तेपुत्रेभ्योविघ्नानिप्रद
दंतिहि।अपत्यमरणंक्षय्यंकुलंचपशुनाशनं॥१७॥रोगंच
विविधाकारंकुपितेभ्यःप्रदीयते।एतत्तेकथितंसर्वंमाहा
त्म्यंपंचपर्वसु॥१८॥यःपुमान्कुरुतेनित्यंविधिवत्पंचपर्व १९
कंयःकृत्वासर्वपापेभ्योमुच्यतेमानवःसदा॥ ॥१९॥ छ॥ ॥

॥इतिगरुडपुराणेश्रीवासुदेवोक्तंपंचपर्वमाहात्म्यंसमाप्तं॥॥
छ॥ ॥श्रीभगवानुवाच।पंचपर्वाधिकेपक्षिन्पर्वणीकथ
यामिते।यान्स्नात्वानरोलोकेमुच्यतेसर्वपातकैः॥१॥वा
सरंभास्करस्यैकंद्वितीयंद्वादशीदिनं।देहस्यारोग्यमाछन्वि
छनपशूनांवृद्धिमिछया॥२॥क्रियतेमृत्तिपर्यंतंजन्मतोहि
रवेर्दिनं।भानुवारेतुसंप्राप्तेकरोतिरविसृजनं॥३॥एकभ
क्तेनसंयुक्तंकुष्ठीतस्यकुलेनहि।करवीरकुसुमैर्भानुंश्चर्जि
तेप्रतिवासरं॥४॥कुरुतेचाष्टमेवापिनक्तंकंनियमेनयः
अरोगापशुवृद्धिस्यात्तस्यगोत्रेनसंशयः॥५॥दिनेशस्यकि

ते हृज्जं प्राशनाः सर्वस्मिन्देवताय स्योदितेन पापानि प्रनस्यं
ति यथा मतः ॥६॥ तस्यांनौ व्रतं मूढः कोनकुर्वीत पण्डित
ता यस्योदितेन कर्माणि क्रियायतादिकास्तथा ॥७॥ वे
धनाज्ञावा मुच्यंते कोनकुर्याच्चितद्व्रतं ॥ रवेः सर्वोत्तमा चा
राश्चाषाढे तु विशेषतः ॥८॥ श्रावणे तु तथा यज्ञे यास्ये ष्टेतु
कथ्यते पुनः । श्रावणे भास्करे प्राप्ते प्रस्थान्नेन करोति यः ॥९
करोति पक्षिशार्दूलं तेनाष्टेयासराः कृताः । श्रावणे भास्करे
प्राप्ते प्रस्थान्नेन करोति यः ॥१०॥ विप्राया इं प्रदत्वा तु श्रद्धा २०
न्नेनात्मभोजनं । तस्य पुण्यं न जानंति देवाः पिरगणैः सह ॥११

वालुकापोषणं तु यः ४

भाद्रवीयादृ विष्यान्ने राश्विने यायवैः श्रुताः । कार्त्तिके क्षीरभोन्ये
न मार्गशीर्षे तिलैस्तथा ॥१२॥ पौषे तु पयसा चैव माघे कृष्णति
लैस्तथा । फाल्गुने तु यवैः कार्यगोधूमेण तु चैत्रके ॥१३॥ वैशा
खे तु दर्कपीत्वा उदकदानं च दीयते । ज्येष्ठे मासे घृतैः कार्यं श्रा
षाढे शालितंडुलैः ॥ येन येन च द्रव्येण क्रियते भास्करं व्रतं ॥१४॥
संवत्सरं तु पक्षीन्द्र प्रस्थमात्रस्य संख्यया । तद्दद्यं ब्राह्मणे देयं श्र
द्दमात्मनि भोजनं ॥१५॥ एवं नरो यः कुरुते द्वादशाब्दं रवेर्व्रतं
तस्य पुण्यफलं पक्षिन्नाकर्णय समाहितः ॥१६॥ लोलक्ये त्वा
त्म समां हि मूर्त्तिं द्वादश संख्यकां दत्वा यत्पुण्यमाप्नोति कुरुक्षे

हैमीं

त्रेऽर्कपर्वणि॥२७॥तत्पुण्यमखिलं पक्षिन्नरः प्राप्नोत्यसंशयं॥
अतः परं प्रवक्ष्यामि द्वादशीपर्वमुत्तमं॥२८॥यत्कृत्वा सर्वपा
पेभ्यो मुच्यते नात्र संशयः॥२९॥छ॥ ॥इति श्रीगरुडपुराणे
विष्णुप्रोक्ते भास्करव्रतं समाप्तमिति॥ ॥श्रीभगवानुवा
च॥शृणु पक्षिन् प्रवक्ष्यामि द्वादशीमाहात्म्यमुत्तमं॥संक्षेप
तो दानफलं कृत्वा पापैः प्रमुच्यते॥१॥सर्वतीर्थानि नार्हन्ति
द्वादश्याः षोडशीं कलां॥तावद्गर्जन्ति पर्वाणि तावद्यज्ञक्रिया
ऽखिलाः॥२॥तावद्गर्जन्ति तीर्थानि यावद्द्वादशी तिथिः॥उ २२
पोष्यैकादशीं यस्तु पारणे द्वादशीदिने॥३॥धात्रीमूलेपिं

डदानं करोति पुरतो मम॥तेनायज्ञाखिलास्तेन गंगायां पितृपक्षके
॥४॥अहो धन्यास्तेच वै धन्या येषां बुद्धिर्हरेर्दिने॥तुलसीपत्रमि
श्रान्नं मक्षिकापदमात्रकं॥५॥द्वादश्यां ब्राह्मणे दत्तं सर्वमेरु
नगेन तत्॥द्वादश्यां पारणे यस्तु तोयदानं करोति यः॥६॥त
त्तोयं सागरैस्तुल्यं चतुर्निर्विनितास्तु(स्तैः)त्तूं॥द्वादश्यायो दिने प्रा
तः कुरुते तर्पणं खग॥७॥जलं तदमृतीभूय पितृणामुपतिष्ठते॥
दिनमेकं हरेर्यस्तु न करोत्यन्नवादनं॥तस्य क्षेत्रे खिलं धान्यैश्च
ष्टयं न वते खग॥९॥द्वादशीदिवसे प्राप्ते पददानं करोति यः॥वि
मानैः स व्रजेन्मार्गे याम्ये चाति सुदुर्गमे॥१०॥हरेस्तु दिवसे प्रा

स्त्र॥भूमिदानंकरोतियः।शतकल्पावधिस्तस्यवैकुंठभुवनेध्रुवं॥
११।इरेस्क्तदिवसेप्राप्तेदत्तंवस्त्रंद्विजायने।तेषांवासोदृकल्पं
वचंइस्यतुवनंध्रुवं॥१२॥माधवस्यदिनेप्राप्तेकपिलांगांदद
तियः॥उद्धृतास्तेनपितरोघोरात्रोम्हांचसंख्यया॥१३॥मुकुंद
दिवसेप्राप्तेविद्यादानंकरोतियः॥सचिरंवसतेस्वर्गेपुनरा
वृत्तिदुर्लभं॥१४॥अथकिंबहुनोक्तेनजल्पितेनपुनःपुनः॥ब्र
ह्मादयोनजानंतिपुण्यमस्यखिलंखग॥१५॥एतत्तेकथितंपुंस २२
वंसप्तपर्वणिकीर्तितं॥शृणोतियोवावदतेसोपिपुण्यफ
लंलभेत्॥१६॥इतिश्रीगरुडपुराणेवासुदेवप्रोक्तंसप्त

र्वमाहात्म्यंसमाप्तं॥ ॥छ॥अथवाराहपुराणोक्तव्यतीपातमा
हिमा॥धरणी[redacted]उवाच॥यस्त्वयोक्तोव्यतीपातःकीदृशःसस्व
रूपतः॥कस्यपुत्रःकथंपूज्यपूजितेतत्रकिंफलं॥१॥श्रीवाराह
उवाच॥यदाबृहस्पतिर्भार्यांतारांजग्राहशीतगुः।मित्रत्वात्सामदृतेस्य
र्यस्त्यजनार्यांबृहस्पतेः॥२॥चक्रेनचंद्रैतद्वाक्यंदितंशिष्यापि
तंयदा।स्नएस्तदापि(किला)तादित्योदीप्तदृष्ट्यान्यकेदेहतः।३॥तावक्रो
मापिकृष्टोस्यततोन्योन्यमवेक्षतां।उभयोर्दृष्टिसंपातेक्रुद्धयो
सोमसूर्ययोः॥४॥उद्भूतास्यनवत्तघोरःपुरुषःपिंगलेक्षणः॥द
२ ष्ट्रोदीर्घदशनोकृकुटीकुटिलाननः॥५॥कपिलश्मश्रुकेशो

तोऽनंबक्रः सुक्तंशोदरः। शिरालोदीर्घजिह्वश्च सूर्याग्नियम
सन्निभः॥८॥ सनोक्तुकामस्त्रेणोकार्यं रवीन्द्वन्यां निवारितः॥
सोपृच्छदथसूर्येन्दू क्षुधितोनन्तयामिकिं।७। त्रैलोक्यं तोक्त
कामाहं नवस्यो विनिवारितः॥ क्षुधाक्रोधौ मां बाधेते पा
त्यते कुत्रान्तो मया।८। सोमसूर्यौ वूचतुः॥ कोपदृष्टेनैव विवि
धादनिपातान्नाग्नानवृत्। व्यतीपातस्ततो नाम न्नवा
नुविनविष्यति।९। यस्मिन्काले त्वदुत्पत्तिस्यादाक् क
योणकारिणः॥ व्यतीपाताय नदेवेवैयियः पापका २३
रिकं॥१०॥ तदुक्तैं क्षुधितोनुश्वतत्र कोपो निपात्यतां॥

व्यतीपात उवाच॥ नमो वां पितरो मेस्तु क्रोधपातः सनोज
नः॥११॥ दत्तो न वस्यामधुना प्रसादः क्रियतां मम। रवीन्दु वा
चुः॥ स्नानदानजपहोमसर्वकं यस्त्वदीय यैः समये समाच
रत्।१२। तस्य पुण्यमदितेप्रसादतोऽनंतमस्तु सुतेन नाव
नुग्रहान्। त्वत्कालेनवर्तितुर्दधाति मज्जनं यस्तस्य ष्टं नव
ञुन वेस्तु न दरूपः पुत्रायुर्धनसुखकीर्तिरूपारोग्यं
गुणजनवल्लनत्वसर्वं।१४। वाराहउवाच॥ एतस्मात्का
रणात्पृथिवि व्यतीपातोऽर्च्यते नरैः। अर्चने च फलं त
स्य तदुक्तं ते समासतः।१५। विस्तरेणार्चनफलं गदि

तुं केन शक्यते। यथार्च्यते व्यतीपातस विधिश्रूयतामिति॥
१६॥ अस्मिन्व्यतीपाते दिने विगाह्य पंचगव्येन मध्याह्ने नदीजले॥
उपावसेद्द्विपर्वमानजापको जयेन्नु स्मृतो व्यतीपाततेन मः
॥१७॥ आदित्ये ताम्रपात्रेण शार्कर्याराशिरिते घटे। कांचनाज्ज्वे प्रति
ष्ठाप्य ह्ममसष्ट्रनुजं नरं॥१८॥ अष्टादेशानुजं मुत्पत्तिवाक्ये व्यतीपा
तमूर्त्तो अष्टादशानुजत्वात् दुष्टादेशोत्पत्तिवाक्यानुसारित्वात्॥१९॥ वि
नियोगवाक्यस्य यथा भगवन् ज्ञातासु चत्वारो मन वस्त्रयेति चत्वारश्च
तुर्दश॥२०॥ गंधपुष्पाक्षतैर्धूपदीपवस्त्रनिवेदनैः। नस्यैर्नोज्यैः फलैः २४
श्चित्रे मासि मार्गशिरे चर्ययेत्॥२१॥ नमस्ते स्तु व्यतीपात सोमसूर्यसुत

ध्वजो॥ यद्दानादि व्रतं किंचित् तदनंतमिहास्तु वै मे॥२२॥ इत्यष्टका
पंचरत्नाढ्यं सपुष्पाक्षतमंजलिं॥ प्रक्षिप्य तत्र [illegible] णादेवस
र्वपापक्षयो भवेत्॥२३॥ यदि द्वितीयेपि दिने व्यतीपातो भ
वेत्तहि। न च पूर्णोपवासस्तु दद्यात् सकलं गुरोः॥२४॥ पारणं
व्यतिपातांते कुर्यात्संप्राश्य गोमयं॥ अथैकस्मिन्नेव दिने
व्यतीपातो भवेद्यदि॥२५॥ तत्रैवाह्नि तदादत्वा उपवा
२३ सं समाचरेत्॥ कुर्यादेवं मासि मासि व्यतीपातांस्त्रयोदश
॥२६॥ व्यतीपातेषु संप्राप्ते कुर्याद्युद्यापनं ततः। व्यतीपातस्तायस्या
ह्नि तिथिरष्टत्सु समिधो जुहुयात्॥२७॥ आज्यं [illegible] तिलानां च

होतव्यं वैशांतंशांतंशर्कराघटस्थेन सहसोपस्करं नरं ॥२८॥
शय्यां चोपस्करैर्युक्तां प्रदद्यात्ब्रह्मदर्शिने । वंदे व्यतीपातमिमं म
हांतरं वीडुस्तनुं सकलेष्टलब्ध्यै समस्तपापस्य ममेहयोस्तु पुण्य
स्य चानंतफलं ममास्तु ॥३०॥ इतीदमुच्चार्य गुरुं प्रसन्नं नेककटकंड
लंकं च विभूषणैः ॥ सकलमेकं समर्प्य यथोदितं वसुपलस्यामिदं स्वगु
रुं महि ॥३१॥ गां पयस्विनीं दद्यात्तस्य वर्णोत्तरदक्षिणां ॥ तस्मै शय्यां म
मादद्यात्सारदारुमयीं दृढां ॥ दंतपत्रचित्ररम्यां हेमपट्टैरलंकृतां ॥ हंस
तूलीप्रतीच्छन्नां शुभगंडोपधानिकां ॥ प्रच्छादनपटीयुक्तां धूपगंधा २५
धिवासिनां ॥ तांबूलकुंकुमक्षोदकर्पूरागुरुसंयुतां ॥ दीपिकोपा

गुणं कोटिगुणं भ्रमणनाडिकायां च ॥ अर्बुदगुणितं पतने जपद
दानाद्यक्षयं पतिते ॥४१॥ विंशतिर्हि यतो स्थमौ भ्रमणे चैकविंश
ति ॥ पतने दशनाड्यस्तु पतिते सप्तनाडिका ॥४२॥ समर्पितं य ॥ व्य
तिपातकाले पुनःपुनस्तद्विशीतरश्मी ॥ प्रयच्छतः कल्पशतार्बुदा
नि विवर्द्धमानं न हि क्षीयते तत् ॥४३॥ तस्माद्व्रतहितं व्यतीपातस्यैकं कुरु
ष्व चेत्पुण्यमनंतमिष्टं ॥ दिव्ये स्थिरत्वं सततं तवेष्टं समस्तधारित्वमपी
प्सितं च ॥४४॥ गणयित्वा व्यतीपातकालं वा वेत्ति यो नरः ॥ सर्वे पापहरौ
तस्य भवतो नानुनेश्वरौ ॥४५॥ पठति लिखति शृणोति चैतत्कथयं २६
पश्यति कारयत्यवश्यं ॥ रविशशि दिवमाप्य सोपि देवैश्वरसमयं प

स

नड्ध्वजं प्रदद्याच्चामरासनं ॥ देहांते सूर्यलोकाय विमानै रत्नसप्र
भैः ॥ ३५ ॥ अंते सोपि नरो गणं गंगायां मृत्वा विनाशि च ॥ गता
कल्पार्बुदशतं मोदते त्रिदशार्चितः ॥ ३६ ॥ तदंते राज्ये जराज्ञस्या
त.रू रूपसौभाग्यभाग्भवेत् ॥ कीर्त्याढ्यो गुणपुत्रायुरारोग्यधनधा
न्यवान् ॥ ३७ ॥ प्रतापाढ्यो महैश्वर्ययुक्तो भोगी बहुश्रुतः ॥ जनसौ
भाग्यसंपन्नो यावज्जीवति मानवः ॥ ३८ ॥ दर्शे शतगुणं दानं त
च्छतघ्नं दिनक्षये । शतघ्नं तु संक्रांतौ शतघ्नं विषुवे ततः ॥ ३९ ॥ युगादौ ते
तच्छतगुणं अयने तच्छतादपि ॥ सोमग्रहे तच्छतघ्नं तच्छतघ्नं रविग्र
हे ॥ ४० ॥ असंख्येयं व्यतीपाते दानं वेदविदो विदुः ॥ अत्यंतोल

रिसंख्यमानत्वमस्ति ॥ ४५ ॥ इति श्री वाराहपुराणे व्यतीपातव्रतमाहात्म्यं समाप्तमिति
॥ ० ॥ पुरुषस्य पौरुषं तावत्तावद्देवं प्रसन्नता । अप्रसन्ने तथा दैवे वि
या धानं च पौरुषं ॥ १ ॥ ॥ क्रियाविहीनं यदि मंत्रहीनं श्रद्धाविहीनं यदि का
हि लवर्जितं । कृत्वा ललाटे यदि गोपिचंदनं प्राप्नोति तत्कर्मफलं सदा क्ष
यं ॥ १ ॥ यस्यांतकाले खगगोपिचंदनं बाह्वोर्ललाटे हृदये च मस्तके
जो ४ प्राप्नोति किं चरमालस्य यो बालस्य वर्तीयदि ब्रह्महा भवेत् ॥ इति गोपि
चंदनं महीमा । जनार्दनो नाम देवेश श्यामममेघस्य वल्लिका । यः स्मरेत् ति
यत्नेन सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ १ ॥ स्थूलचक्रधरो देवो हरिर्लोहितवर्णकैः
वलनदः स विज्ञेयो गोत्रकीर्तिप्रवर्द्धनः ॥ २ ॥ केशवश्चतुरस्रस्तु प्रजितः स

र्वकामदः ।अर्द्धचंद्राकृतिर्देवो हृषीकेश उदाहृतः ॥३॥ चक्रैश्चतुर्भिरी
कीर्णश्च लक्ष्मीनारायणः स्मृतः । श्याम ओ मुखसंकीर्णः सर्वकामफलप्र
दः ।४। एकचक्रस्तु देवोयः पुंडरीकोभिधानतः । मोक्षं ददाति शुक्
श्चेदन्यथा विघ्नकारकः ॥५॥ एतत्ते कथितं प्राज्ञ शालिग्रामशिलोद्भवं । दि
वैस्सर्वैर्नुतं देवं गणैरिन्द्रैः सुराचितं । यथा यथा शिलास्स्यात्तथा तथा
महत्त्वमपि तस्मात्तां सज्जयेन्नीत्यं धर्म्मकमार्थसिद्धये ॥७॥ स्निग्धा सिद्धि
करी ज्ञेया लक्ष्मीं किन्तिं ददाति च पांडुरा पापदहनापीता पुत्रफल २०
प्रदा ॥८॥ इति शालिग्राममहिमा ॥ शुभमस्तु ॥ ॥श्री॥ ॥६॥ ॥श्री
॥दी॥ दि॥ रूपारां मेण लिखितमिदं ॥ ॥श्री विघ्नेशो जयति ॥ ॥६॥ ॥

पंचपर्वीनि कषापत्र २१